

POSTANOWIENIE

27 marca 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Dariusz Pawłyszcz

na posiedzeniu niejawnym 27 marca 2025 r. w Warszawie
w sprawie z powództwa M.B., J.B., M.B.1, E.F., Ł.B., J.H., D.K., A.H., M.H., S.J.,
I.K., K.K., M.M., B.M., M.O., R.O.
przeciwko Bank S.A. w W.
o ustalenie i zapłatę,
na skutek skargi kasacyjnej Ł.B., J.H., D.K., I.K., K.K., M.O., R.O. oraz skargi
kasacyjnej Bank S.A. w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 20 kwietnia 2023 r., I ACa 1559/22,

- 1. odmawia przyjęcia obydwu skarg kasacyjnych do rozpoznania;**
- 2. wzajemnie znosi koszty postępowania.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 7 kwietnia 2022 r., XII C 715/18, Sąd Okręgowy we Wrocławiu ustalił nieważność 9 umów kredytu indeksowanego do franka szwajcarskiego (CHF) i zasądził od pozwanego banku na rzecz powodowych kredytobiorców zwrot świadczeń, spełnionych częściowo w złotych i częściowo w CHF w wykonaniu tych umów, z ustawowymi odsetkami od upływu 21 dni od doręczenia pisma procesowego zmieniającego powództwo, stanowiącego jednocześnie pierwsze sprecyzowane wezwanie do zapłaty.

Wyrokiem z 20 kwietnia 2023 r., I ACa 1559/22, Sąd Apelacyjny we Wrocławiu zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że oddalił żądania zapłaty ponad sumę wypłaconego kredytu (czyli w przypadku 8 umów oddalił żądania zapłaty w całości) oraz oddalił apelację banku w pozostałym zakresie (tj. co do ustalenia nieważności umów).

Sąd drugiej instancji uznał, że umowy kredytu z konsumentami zawierają postanowienia niedozwolone na podstawie art. 385¹ § 1 k.c., dotyczące kursów CHF stosowanych przy indeksacji. Umowa przewidywała stosowanie kursów ustalanych jednostronnie przez bank. Skutkiem braku kursów niezbędnych do indeksacji jest nieważność indeksacji, a tym samym nieważność w całości umowy kredytu indeksowanego.

Sąd Apelacyjny uznał, że na podstawie art. 405 i art. 410 k.c. kredytobiorcom przysługuje zwrot świadczeń spełnionych w wykonaniu nieważnej umowy, lecz tylko w granicach wzbogacenia. Dlatego od sum spłaconego kredytu odjął sumy wypłacone kredytobiorcom przez bank. Do tego samego rezultatu zmierzał bank, który w odpowiedzi na pozew podniósł zarzut potrącenia, na wypadek uznania umów za nieważne. Sąd odwoławczy uznał, że zawarte w odpowiedzi na pozew oświadczenie o potrąceniu jest nieskuteczne, ponieważ zostało złożone pełnomocnikowi procesowemu kredytobiorców, a nie kredytobiorcom.

Kredytobiorcy, będący stronami czterech z 9 umów będących przedmiotem powództwa, zaskarżyli skargą kasacyjną wyrok Sądu drugiej instancji w części zmieniającej wyrok Sądu Okręgowego przez oddalenie powództwa w zakresie zasądanego zwrotu świadczeń. Skarżący wniesli o przyjęcie skargi do rozpoznania ze względu na:

- 1) oczywistą zasadność skargi w zakresie zarzutu naruszenia prawa materialnego, tj. art. 410 § 1 i 2 w zw. z art. 405 k.c., przez pomniejszenie roszczeń kredytobiorców o zwrot świadczeń spełnionych w wykonaniu nieważnej umowy o świadczenia spełnione przez drugą stronę umowy, czyli bank;
- 2) wystąpienie w sprawie zagadnienia prawnego: według jakiego kursu spłaty kredytobiorców we frankach szwajcarskich powinny być zaliczone na wyrażoną w złotych wierzytelność banku o zwrot kredytu wypłaconego w wykonaniu

nieważnej umowy - po kursie średnim Narodowego Banku Polskiego z dnia spłaty każdej z rat spłaconej w CHF, czy po kursie z dnia wymagalności roszczeń, tj. dnia pouczenia kredytobiorców o skutkach stwierdzenia nieważności umowy kredytu.

Pozwany bank zaskarżył wyrok Sądu odwoławczego w części oddalającej jego apelację i wniósł o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania ze względu na:

- I) potrzebę wykładni art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w zakresie skutków abuzywności postanowień umowy przewidujących ustalanie przez banki kursów CHF na potrzeby indeksacji, a w szczególności czy należy wówczas stosować kurs średni NBP na podstawie art. 41 Prawa wekslowego lub art. 358 k.c. *per analogiam*;
- II) nieważność postępowania apelacyjnego spowodowaną rozpoznaniem apelacji w składzie jednego sędziego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Uchwałą pełnego składu Izby Cywilnej SN z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, do rangi zasady prawnej podniesiono tezę, iż „jeżeli w wykonaniu umowy kredytu, która nie wiąże z powodu niedozwolonego charakteru jej postanowień, bank wypłacił kredytobiorcy całość lub część kwoty kredytu, a kredytobiorca dokonywał spłat kredytu, powstają samodzielne roszczenia o zwrot nienależnego świadczenia na rzecz każdej ze stron”. Powyższa teza, wiążąc w niniejszej sprawie (art. 88 u.s.n.), czyni zasadnym zarzut naruszenia przez Sąd Apelacyjny art. 410 k.c.

Jednak mimo błędnego uzasadnienia, zaskarżony wyrok odpowiada prawu. W odpowiedzi na pozew bank złożył oświadczenie o potrąceniu z dochodzonymi wierzytelnościami swoich wierzytelności o zwrot kredytów wypłaconych w wykonaniu nieważnych umów. Sąd drugiej instancji bezpodstawnie uznał potrącenie za nieskuteczne, ponieważ oświadczenie o potrąceniu zostało doręczone pełnomocnikowi procesowemu powodów zamiast im samym, a zakres umocowania pełnomocnika określony w art. 91 k.p.c. nie obejmuje przyjęcia oświadczenia o potrąceniu. Tymczasem na podstawie art. 91 pkt 1 k.p.c. „pełnomocnictwo procesowe obejmuje z samego prawa umocowanie do wszystkich łączących się ze sprawą czynności procesowych, nie wyłączając powództwa wzajemnego”. Skoro pełnomocnik strony pozwanej z mocy prawa może wytoczyć

powództwo wzajemne, a pełnomocnik powoda jest zobowiązany do podjęcia przed nim obrony bez oddzielnego pełnomocnictwa, to tym bardziej dotyczy to podniesienia zarzutu potrącenia.

Nie jest przy tym konieczne poprzedzenie zarzutu potrącenia oświadczeniem o potrąceniu złożonym poza procesem. Ustawodawca nadał potrąceniu moc wsteczną (art. 499 k.c.), m.in. w celu uczynienia zbędnymi sporów o datę złożenia oświadczenia o potrąceniu. Dlatego nie ma znaczenia, czy podniesienie zarzutu potrącenia w odpowiedzi na pozew było poprzedzone tzw. oświadczeniem materialnoprawnym, czy też dopiero odpowiedź na pozew spowodowała wzajemne umorzenie wierzytelności zgodnie z art. 498 § 2 k.c. Uchwałą z 2 lipca 2024 r., III CZP 2/24, Sąd Najwyższy uznał, że dla skuteczności podniesienia zarzutu potrącenia i odbioru takiego oświadczenia wystarczające jest pełnomocnictwo procesowe.

Nie ma także znaczenia, czy składający oświadczenie o potrąceniu czyni to tylko na wypadek przegrania sprawy w innym zakresie (w niniejszej sprawie na wypadek przegrania sporu co do ważności umów kredytu). Takie oświadczenie nie jest oświadczeniem warunkowym w rozumieniu art. 89 k.c. W celu zwalczania potrąceniem żądania zapłaty pozwany nie musi uprzednio uznać zasadności żądania zapłaty.

2. W sprawie nie występuje zagadnienie prawne, według jakiego kursu należy przeliczać wierzytelności w walutach obcych w przypadku potrącenia ich z wierzytelnościami wyrażonymi w złotych, ponieważ Kodeks cywilny jednoznacznie reguluje to zagadnienie.

Umowy kredytu od początku były nieważne i nie zmienia tego okoliczność, iż kredytobiorcy mogli zatwierdzić niedozwolone postanowienia kursowe, a tym samym *ex tunc* uczynić umowy ważnymi. Skoro umowa od początku była nieważna, to kredytobiorcy mogli żądać zwrotu każdej spłaty niezwłocznie po jej dokonaniu, a jednocześnie bank miał prawo dokonać potrącenia spłaty ze swoją wierzytelnością o zwrot nienależnie wypłaconego kredytu. W przypadku raty zapłaconej w CHF powstawała wyrażona w CHF wierzytelność kredytobiorcy o zwrot tej raty. Jednak na podstawie art. 358 § 1 k.c. bank był uprawniony do zaspokojenia tej wierzytelności w złotych. Potrącenie jest formą zapłaty, więc bank

mógł w odpowiedzi na pozew potrącić z dochodzonej wierzytelności, wyrażonej częściowo w CHF, swoją wierzytelność wyrażoną w złotych.

Na podstawie art. 358 § 2 k.c. przy spłacie w złotych wierzytelności w walucie obcej stosuje się kurs średni NBP z dnia wymagalności spłacanej wierzytelności. Należy rozstrzygnąć, jaki kurs należy stosować w przypadku spłaty przed wymagalnością wierzytelności, np. bez uprzedniego wezwania dłużnika do zapłaty. Skorzystanie z potrącenia wierzytelności, o której mowa w art. 455 k.c., nie wymaga uprzedniego wezwania do zapłaty, gdyż celem potrącenia jest właśnie uniknięcie otrzymania świadczenia pieniężnego. Wierzyciel i jednocześnie dłużnik, składający oświadczenie o potrąceniu, nie chce, aby jego dłużnik mu zapłacił, a potem on musiał mu zapłacić tę samą sumę.

Na podstawie art. 499 k.c. chwilą zapłaty przez potrącenie jest chwila, w której potrącenie stało się możliwe (art. 499 k.c.), czyli chwila w której wierzyciel mógł wezwać do zapłaty. Potrącenie było możliwe już w chwili dokonania spłaty i Sąd odwoławczy słusznie zastosował kurs średni NBP z dnia spłaty. Artykuły 499 i 502 k.c. wyrażają wolę ustawodawcy obiektywizacji skutków potrącenia, tj. ich niezależności od chwili złożenia oświadczenia o potrąceniu. Ponieważ potrącenie następuje na mocy jednostronnego oświadczenia woli, jego skutki nie mogą zależeć od wezwania do zapłaty, dokonywanego także jednostronnie. Chwilą, w której potrącenie stało się możliwe (art. 499 k.c.) nie jest chwila wezwania do zapłaty (zbędnego przy realizacji wierzytelności przez potrącenie), lecz chwila, w której wezwanie do zapłaty stało się możliwe. Tę samą zasadę prymatu chwili możliwości wezwania do zapłaty nad chwilą faktycznego wezwania do zapłaty (niekiedy zbędnego) wyraża art. 120 § 1 k.c. Chwila faktycznego wezwania do zapłaty może wpływać tylko na przysługiwanie odsetek, gdyż przez zaniechanie wezwania do zapłaty wierzyciel tylko siebie pozbawia odsetek za okres sprzed wezwania (*volenti non fit iniuria*). Bank nie może ponosić negatywnych dla siebie konsekwencji niewzywania go do zwrotu rat niezwłocznie po ich dokonaniu.

I. Powołaną wyżej uchwałą pełnego składu Izby Cywilnej SN z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, do rangi zasad prawnych podniesiono także tezy, iż:

1) w razie uznania, iż postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi

niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów;

2) w razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie.

Powyższe tezy, wiążąc w niniejszej sprawie (art. 88 u.s.n.), uniemożliwiają przyjęcie skargi kasacyjnej, gdyż w przypadku niedozwolonego charakteru postanowień kursowych wykluczają one zastosowanie kursu określonego na podstawie zwyczaju lub analogii z przepisami regulującymi inne sytuacje. Z kolei brak w umowie źródła kursu dla indeksacji powoduje nieważność umowy w całości, tak jak to orzekły sądy *meriti*.

II. Apelacja pozwanego podlegała rozpoznaniu w składzie jednego sędziego na podstawie art. 15zzs1 ust. 1 pkt 4 ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych. Powołaną przez skarżącego uchwałą składu 7 sędziów z 26 kwietnia 2023 r., III PZP 6/22, Sąd Najwyższy uznał ten przepis za sprzeczny z Konstytucją, czym usiłował przywłaszczyć sobie kompetencje Trybunału Konstytucyjnego. Przy tym skład 7 sędziów był konsekwentny w uzurpowaniu sobie tych kompetencji i zgodnie z art. 190 ust. 3 Konstytucji, dotyczącym orzeczeń TK, określił, że uchwała obowiązuje od dnia jej podjęcia. Tymczasem zaskarżony wyrok został wydany wcześniej, 20 kwietnia 2023 r., i także w świetle uchwały nie zaszła nieważność postępowania. Zatem nie zachodzi nieważność postępowania przed Sądem Apelacyjnym.

Ponieważ wnioski o przyjęcie każdej z dwóch skarg kasacyjnych nie były uzasadnione, zostały oddalone na podstawie art. 398⁹ k.p.c.

Na podstawie art. 100 k.p.c. koszty postępowania kasacyjnego z obydwu skarg kasacyjnych podlegają wzajemnemu zniesieniu.

(Ł.W.)

[r.g.]

